

Loodusobjekt seaduse objektist subjektiks — uus lähenemine loodushoius?“

Tiit Maran

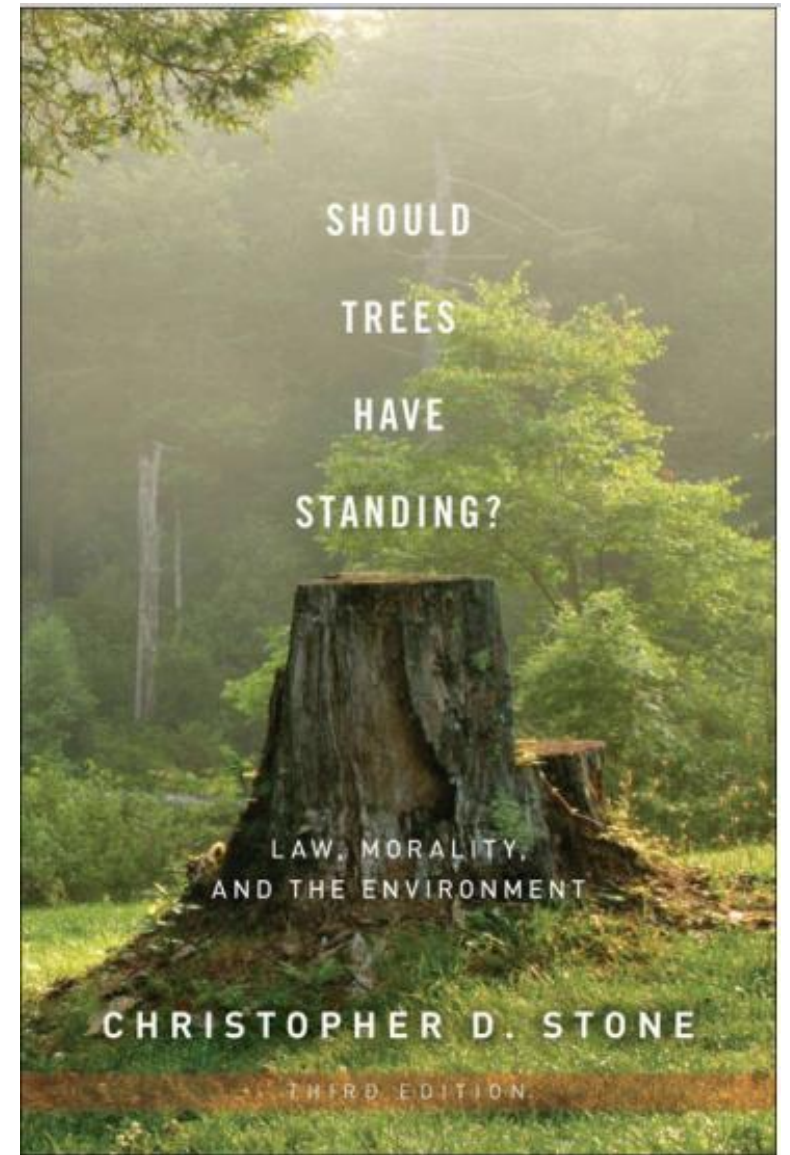
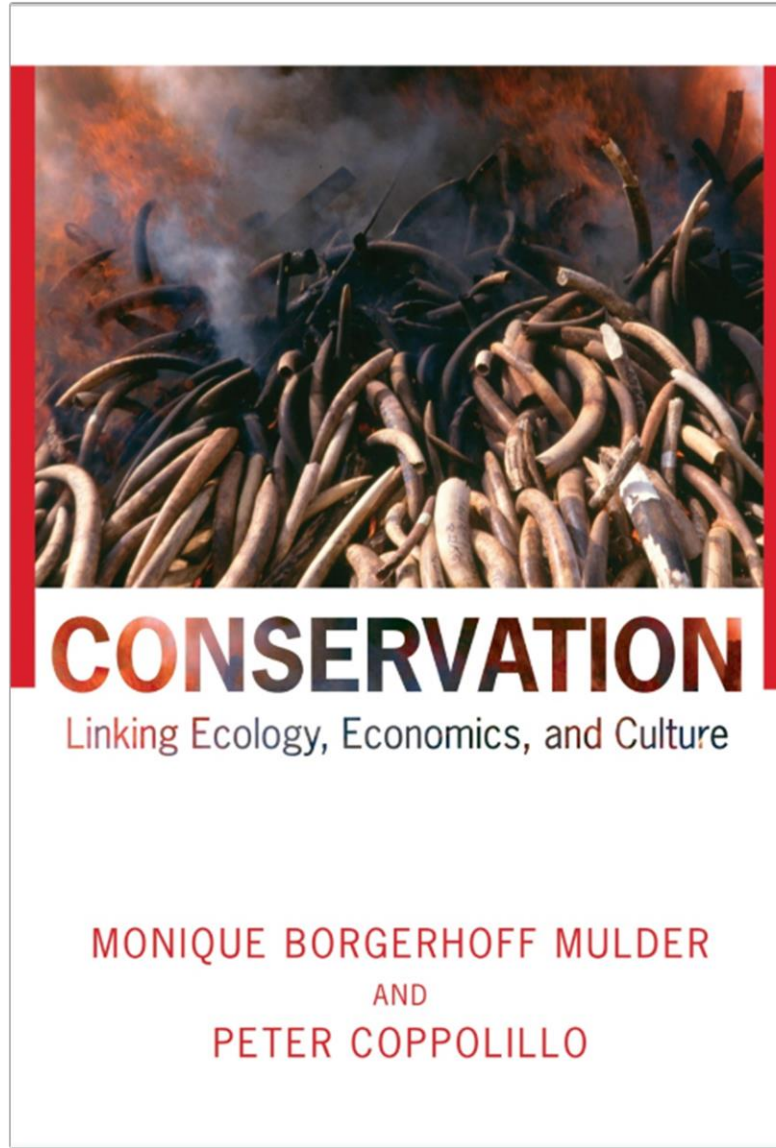
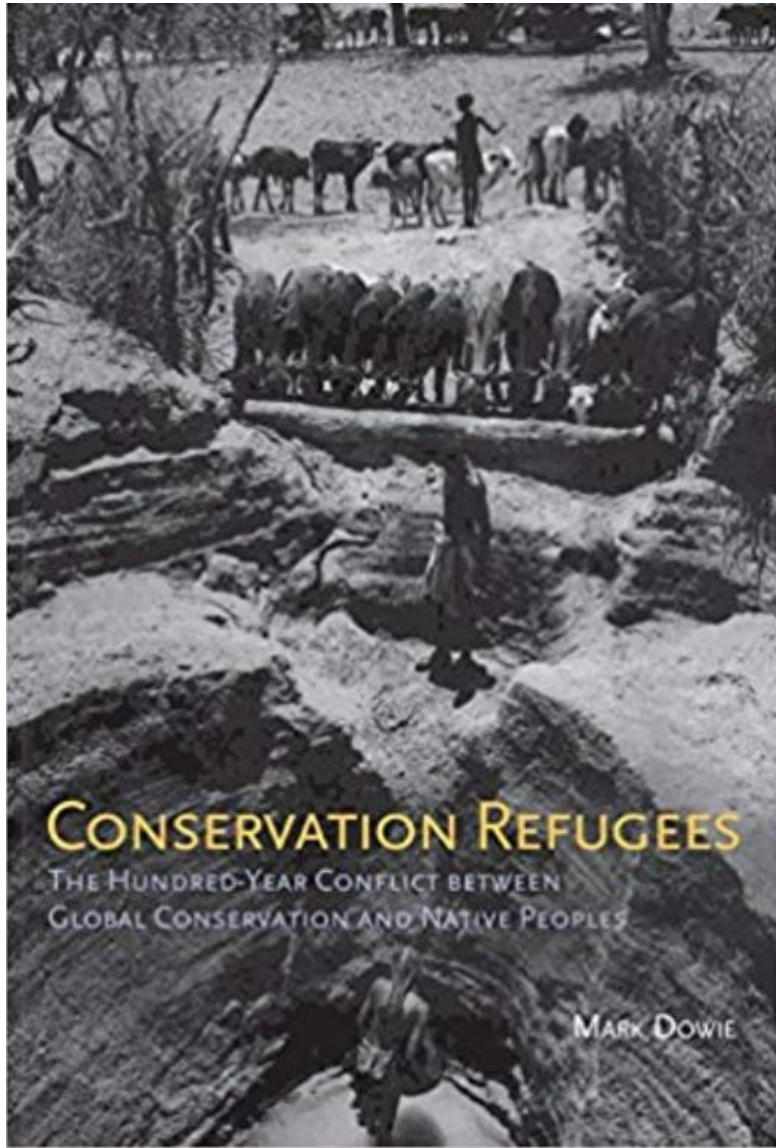
Looduskultuuri seminar „Loodushoiu tulevik“

4. – 5. aprill 2019

Tallinna Loomaaed

Sisu

- Erinevad mõttevoolud loodushoiu ajateljel
- Christopher D. Stone „*Kas puudel peaks olema kaebeõigus*“
- Looduse/keskkonna õiguste teke maailmas
- Looduse õiguste võimalikkusest Eesti maailmas



Tagasivaade loodushoiu idee arengule

- „Puhta“ looduse kaitse -
 - Inimesest vaba nn puhas loodus
 - Vastuolu algus põliskultuuride ja looduskaitse vahel
 - John Muir ja Yosemite Rahvuspark **1864 (1890)** – põliskultuuride deporteerimine – Miwok, Yokut, Paiute, Ahwahneechees.
 - Puhta looduse protektsionismi ideestiku teke ja levik maailmas koloniaalimpeeriumites – kaitsealade ulatuslik loomine
 - 5 – 10 mln põliskultuuri esindajat deporteeritud kaitsealadelt Yosemite rahvuspargi loomisest kuni 2000.
 - Majandamise raskused kaitsealadel – nende muutumine turismiobjektideks
 - Probleemid endiste põliskultuuri esindajatega – lõhutud kultuurid ...

Inimnäolise loodushoiu teke

- UNESCO - Inimene ja Biosfäär programm 1960ndad – inimene keskkonna osa
- Eemaldumine neokoloniaalse värvinguga protektsionismist
- 1982 Alates Bali konverentsist – säästlik areng ja inimene juures
- Kogukonna loodushoid (CBC)

Säästlik areng - kontseptsioon

- Brundtlandi aruanne 1987 – *säästlik areng* võtmesõnaks: areng ja looduskaitse pole vastandid
- „ ... *to be sustainable, development needs conservation, and conservatin, to succeed in low-income countries, requires development..*“
- Looduskaitse inimese jaoks“*use it or lose it*“

Looduskaitse bioloogia teke 1980-ndatel

Michael Soule „What is Conservation Biology“ 1985:

1. Funktsionaalsed postulaadid:

1. Evolutsiooniline postulaat: kõik on seotud – ühine evolutsioneerumine
2. Ökoloogilistel protsessidel lävendid, millest all ja ülalpool need katkevad
3. Allpool teatud arvukust muutuvad määravaks juhuslikud protsessid
4. LK-alad pole sobivad suurtele ja haruldastele organismidele

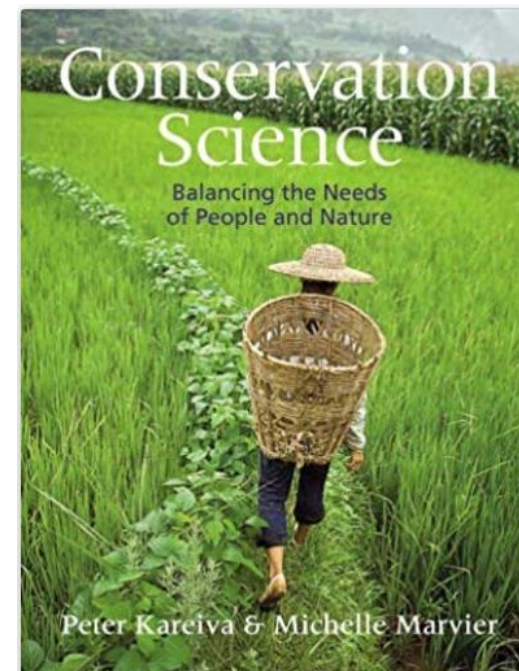
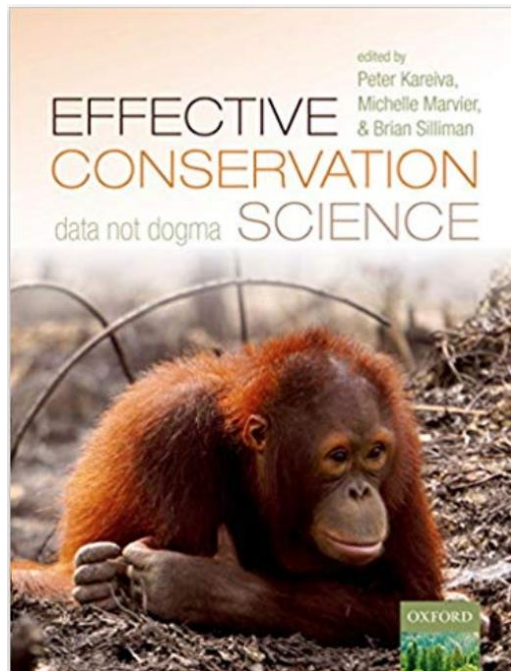
2. Normatiivsed postulaadid

1. Liikide mitmekesisus on hea
2. Ökoloogiline kompleksus on hea
3. Evolutsioon on hea
4. Looduslikul mitmekesisusel on iseväärtus

Uus looduskaitse (UL) – New conservation – alates 2010

- Peter Kareiva – Nature Conservancy teadusdirektor
- Michelle Marvier – Santa Clara Ülikool, professor

Suur vihane debatt teadusajakirjades: Soule *versus* Kareiva



Uue loodukaitse arumaam (What is conservation science? 2012)

- Soule juhtprintsiibid kehtivad ka praegu, aga pole küllaldased: tähelepanu alt välja jäänud inimeste heaolu.
- Uued postulaadid:
 - „Puutumatu loodust“ pole olemas
 - Inimeste ja looduse saatus on seotud. Inimeste heaolust sõltub looduse heaolu.
 - Loodus on üllatavalt vastupidav
 - Inimkooslused saavad vältida ühisvara tragöödiat
- Normatiivsed postulaadid:
 - Loodushoid peab toimuma ka inimõjuga aladel
 - Loodushoid on kestev ainult kui inimesed toetavad selle eesmärke
 - Looduskaitse peavad tegema koostööd korporatsioonidega
 - Majanduse ja looduskaitse eesmärkide ühine edendamine annab tulemuse
 - Looduskaitse ei tohi minna vastuollu inimõiguste ja õiglusega

Uus ja traditsiooniline LK

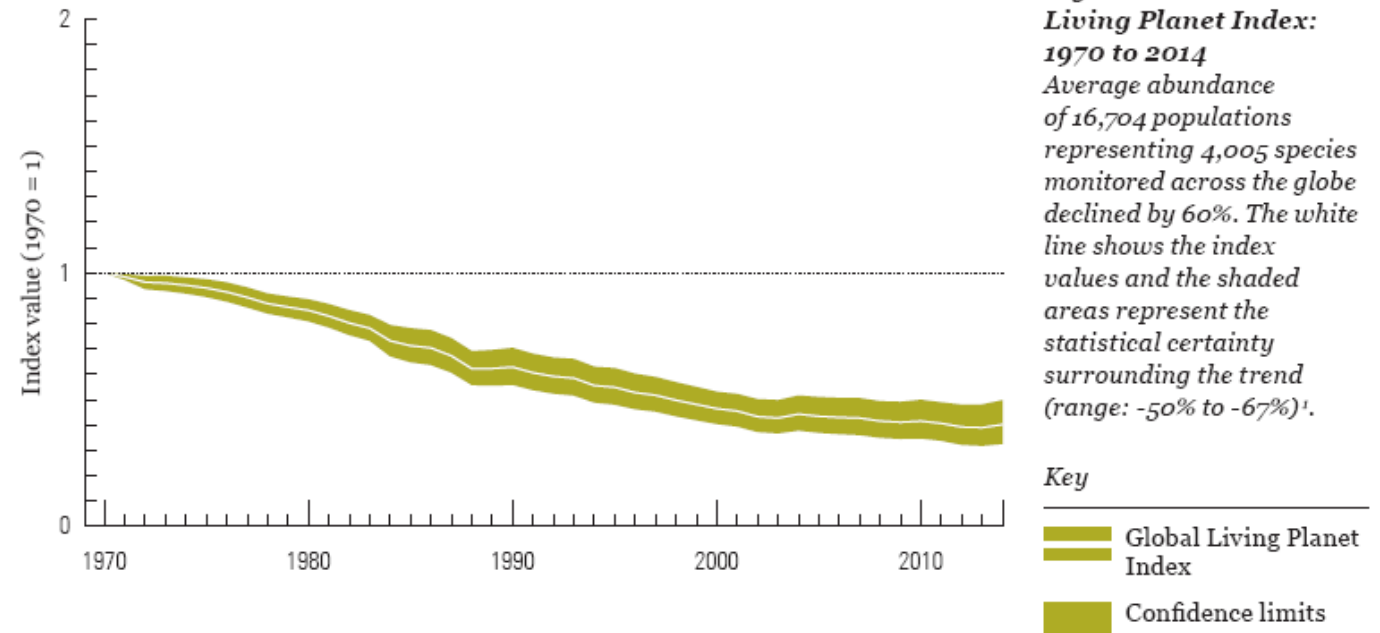
- Pilt pole mustvalge
- UL – õigus ju, et
 - (a) kaitse peab ka olema väljaspool kaitsealaid,
 - (b) inimesed olulised, aga .. Kui palju heaolu on küllalt + globaliseerumine
 - (c) kuidas toimub koostöö korporatsioonidega absoluutse turumajanduse ja piiramatu kasvu fantaasia valguses?
- P. Kareiva „Trade in to trade out“ 2010 (majanduslik lähenemine LK-s):
 - Müügem maha 70 Austraalia 7000 kaitsealast – tehingu väärtus 17,4 mldr USD.
 - Paigutame selle raha Loodushoidu

Praegused loodushoiu mudelid ei tööta

Miks?

Kas põhjus pole selles, et loodusobjektidele pole antud õigus-seadusriigis vajalikku väärtust?

Seaduse silmis jääb loodusobjekt kasutatavaks ressursiks – objektiks, mille kasutamine võib olla piiratud.
Surve kasutamisele aga suureneb ...



C.D.Stone „Should trees have standing?“ – „Kas puudel peaks olema kaebeõigus“

Esimene trükk - 1972, 2010 kolmas täiendatud trükk

See on jabur! Anda loodusele õigusi?

Aga õiguste ajalugu?

Neegerorjad olid omandus, neil polnud õigusi

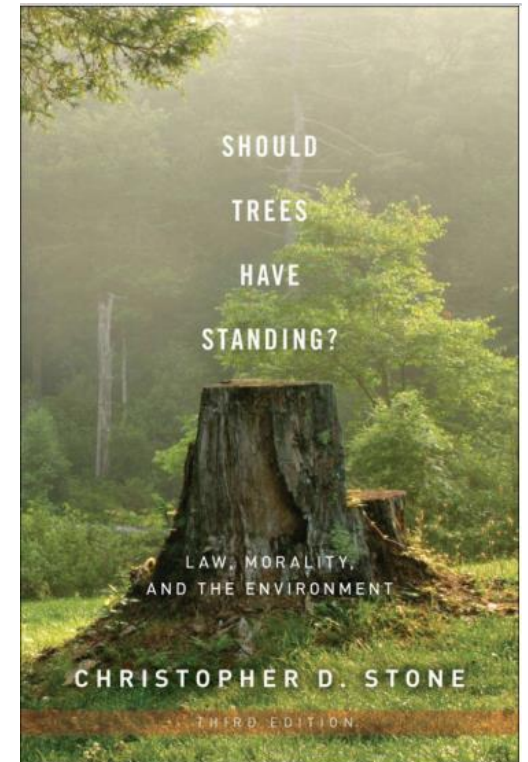
Naised – neil polnud õigusi

Juriidilised isikud - Idee Rooma ajast, doktriin pärineb

Paavst Innocent IV – fiktiivse isiku õigustest

Riigid, Aktiseltsid, Ühingud jne

USA: Korporatsioonide konstitutsioonilised õigused 1886



Seadus on muutumises...

Õiguste osas selles suunas, et mingid üksused saavad õiguseid juurde....

.... Alati vastseis sellele, et kuhugi õigused juurde antaks, seda ületatakse mingi kriitiline punkt

Kui keskkonda käsitada kui väärtust, siis tuleks talle õiguseid anda...

Õiguste andmise kaks külge:

1. Legaal-operatiivne külge
2. Psüühiline ja sotsiaalne külge

Mis tähendab seaduslike õiguste omamine?

Seaduslike õiguste omamiseks peab olema täidetud kolm kriteeriumit:

1. Õiguste omaja saab teostada seaduslikke toiminuid enda jaoks
2. Kohus peab omajale tekitatud kahju arvesse võtma
3. Leevendus peab minema õiguste omajale

Näide orjandusest – NB! Ori pole kaitseta kuid on õigusteta ..

Loodusobjektide praegune õigusetus kolmes tähenduses:

1. Keskkonna rikkujat ei saa vastutusele võtta keskkonnale tekitatud kahju tõttu, vaid selletõttu, mis kahju on tekitatud keskkonna omajale-haldajale (vara omajale)
2. Arvesse ei võeta sisulist kahju objektile (näiteks jõgi) vaid valdajale tekitatud majanduslikku kahju
3. Kahju kompenseeritakse mitte objektile (jõgi) vaid omanikule. Loodusobjekt iseenesest ei lähe arvesse, vaid omanik
Kuidas teha kindlaks kahjude määr loodusobjektile?

Ühelgi loodusobjekti puhul pole täidetud kolme eelpooltoodud kriteeriumi. – nad on hetkel õigusetud

Kas loodusobjektidel saab olla kaebeõigus?

Vastuväide – loodusobjekt ei saa enda eest rääkida, sestap ei saa olla ka kaebeõigust.

On palju seaduse subjekte, kes ei saa: Ühingud, riigid, teovõimetud inimesed.

Kellelegi saab anda õiguse loodusobjekti õiguste eest seismiseks.

Kaks vastuväidet:

a. Raske hinnata loodusobjekti vajadusi:

a. See pole oluliselt keerulisem teiste õiguste omajatega ... teatud määramatus on alati ..

b. Ka praegune süsteem üsna sarnane. Riigil aparaat kes tegeled keskkonnakaitsega.

a. Praegune keskkonnasüsteem ei toimi ainult keskkonnahuvides vadi lähtub valitsuse poliitikast: sõltub paljudest huvigruppidest..

Mis annab selline õiguste andmine loodusobjektile?

1. Arendustegevuses muutuvad majanduslike argumentide kõrval muutuvad ka oluliseks sisulised ökoloogilised argumendid
2. Kohtunikud peavad kaaluma mitte ainult majanduslikke, esteetilisi jne mõjusid inimesele
vaid vaatama keskkonna seisundit ja loodusobjekti seisundit, kui sellist.
Kas rikutakse ka keskkonnaõiguseid – loodusobjekti õiguseid?

Valdav arusaam - Loodus eksisteerib inimesele

Kust tuleb inimese domineerimise arusaam:

Zoroastrism – judaism - kristlus – islam – (Humanism)

Inimene on püha (jumala näo järgi tehtud) ja kõik muud eluvormid on alamad
inimene ja loodus eraldiseisvad valdkonnad – homotsentrism

Põliskultuurid – valdav osa Idamaade filosoofiast: Inimese ja looduskeskkonna kooskõla
- terviku nägemine

Kuidas tuua tänapäevase Maailma suurde seletusse arusaam inimesest kui bioloogilisest olevusest
ning tema kuulumisest maa tervikusse

Kas ehk üks võimalus on:

Looduse tõstmine inimese tasemele lähemale – talle seaduses õiguste andmine?

Kas vaid fantaasia?

Vaatame mis toimub maailmas

Global Alliance for the Rights of Nature - <http://therightsofnature.org/>

Community Environmental Defence Fund – www.celdf.org

.. Liikumised selles suunas: <https://celdf.org/rights/rights-of-nature/rights-nature-timeline/>

Aga Eesti?

Sirp 08.03.2019: riigikohtunik Eerik Kergandberg „Mets kui põhiõigus?“

„Aga samas riigikohtunikuna (RK on ju PS kohaselt teadupärast „ühtlasi“ ka põhiseaduslikkuse järelevalve kohus) pean ma tõesti keskkonna kaitsmise aspektist lähtuvalt väga oluliseks liikumist selles suunas, et me aktsepteeriksime keskkonnapõhiõigust meie uue - muutunud oludest lähtuvalt loodava(tuletavata) põhiõigusena“

Kuidas seda saavutada? Põhiseaduse muutus või **riigikohtu lahend**

Sellelaadsed diskussioonid käivad.

Vajalik on võimalus individuaalse konstitutsioonilise kaebe esitamine Riigikohtule.

Tänan